

TRENYSÁN MÁTÉ

*egyetemi tanársegéd**SZE Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar*

Gondolatok a munkáltatói kárfelelősség szabályrendszeréről

ABSZTRAKT

A munkavállalót ért károsító körülményekért való felelősség szabályai egy komplex és összetett szabályrendszert alkotnak, amelyben egyszerre vannak jelen munkajogi, munkavédelmi jogi, társadalombiztosítási jogi és felelősségbiztosítási jogi szabályok. Amikor a munkáltató felelősségét és a felelősségi szabályrendszer hatékonyságát vizsgáljuk, óhatatlanul ki kell térnünk az előbb említett négy jogágra és azok egymáshoz való kapcsolódási pontjaira. A munkáltatói felelősség szabályrendszere kapcsán az egyes országok szabályozási megközelítését megvizsgálva látható, hogy kétféle szabályozási szisztéma, másként fogalmazva, modell létezik: a kártérítési és a kompenzációs modell.

Kulcsszavak: munkáltatói kárfelelősség ■ kártérítési funkció ■ prevenció
■ kártérítési modell ■ kompenzációs modell

A munkavállalót ért károsító körülményekért való felelősség szabályai egy komplex és összetett szabályrendszert alkotnak, amelyben egyszerre vannak jelen munkajogi, munkavédelmi jogi, társadalombiztosítási jogi és felelősségbiztosítási jogi szabályok. Ezeknek a szabályoknak egy része szükségképpen felmerül a jogalkalmazás során, míg mások attól függnek, hogy a munkavállaló élni kíván-e az adott jogi eszközökkel, vagy éppen a munkáltató rendelkezik-e bizonyos szerződéses konstrukciókkal (pl. munkáltatói felelősségbiztosítás). Amikor a munkáltató felelősségét és a felelősségi szabályrendszer hatékonyságát vizsgáljuk, óhatatlanul ki kell térnünk az előbb említett négy jogágra és azok egymáshoz való kapcsolódási pontjaira. A munkáltatói felelősség szabályrendszere kapcsán az egyes országok szabályozási megközelítését megvizsgálva látható, hogy kétféle szabályozási szisztéma, másként fogalmazva, modell létezik: a kártérítési és a kompenzációs modell.

A magánjogi kártérítési felelősség leginkább két célt szolgál, a prevenciót és a reparációt, míg a represszív elemek kevésbé hangsúlyosak. A reparáció a megbomlott vagyoni helyzet helyreállítását jelenti, amely

egyébként megjelenik magának a kárnak a fogalmában is.^[1] A reparáció funkciója azt fejezi ki, hogy a hangsúly a kárkötelem két alanya közül a károsulton van, a kártérítés intézménye elsősorban a károsult vagyoni helyzetének helyreállítását célozza. E megfontolásból jelenik meg a magánjogi felelősség körében az objektív, vétkességre és felróhatóságra tekintet nélküli, kimentést szűk körben engedő felelősségi forma.

A prevenció, a megelőzés a felelősség fennállásának megállapíthatóságával való fenyegetést jelenti. A prevenció lehet speciális vagy generális, attól függően, hogy az a konkrét károkozó elrettentésére irányul, vagy a társadalom számára általános mércéként jelenik meg. Kezdetben a prevenció annak vizsgálatát jelentette, hogy mely esetekben lehet és érdemes szankciót alkalmazni a károkozóval szemben, míg a tömegtermelés nyomán bővült a prevenció jelentéstartalma, és immár a kockázatok értékelése körében készült költség–haszon kalkuláción alapuló üzleti döntés.^[2]

I. A MUNKÁLTATÓI KÁRFELELŐSSÉG FUNKCIÓJA

A munkáltató kártérítési felelőssége rendszertani szempontból az objektív magánjogi felelősségből eredeztethető, így a kártérítés funkcióinak feltárása során a magánjogi felelősségből érdemes kiindulni.

A magánjogi felelősség funkciója koronként változott. Az ókorban a magánjog és a büntetőjog felelősségi szabályrendszere közötti határ elmosódott, a mai fogalomrendszerünk szerinti kártérítési felelősség előképeinél is a represszív, büntető funkció került előtérbe. Az ókori római jogban például a XII táblás törvények általános kárfelelősségi szabályt még nem ismertek.^[3] Bár néhány szabály vonatkozott a károk megtérítésére, azonban azok inkább egyfajta magánbüntetések voltak. A kártérítés reparatív funkciója és a büntetés csak lassan váltak el egymástól.^[4] A kártérítés kezdetben a vendettáról, a magánbosszúról való lemondás eszköze volt, a magánbosszú kvázi megváltásának kifejeződése, ám nem hasonlítható mindez a mai kártérítési funkcióhoz, mivel a gyakorlatban az okozott kár és a kártérítés gyanánt fizetett összeg aránytalansága volt megfigyelhető.^[5] A kikényszerítés és a felelősségre vonás államosítását követően a kártérítés meghatározott összegek formájában jelent meg, amely kizárta a magánbosszú lehetőségét.

[1] Lenkovics – Keserű – Kóhidi, 2014, 191.

[2] Fuglinszky, 2015, 39.; Menyhárd, 2014, 188.

[3] Földi – Hamza, 2009, 417.

[4] Még a Kr. e. III. században született Lex Aquilia is csak büntetésre menő keresetet biztosított. A kártérítés és a büntetés egymástól következetesen sohasem válik el a római jogban. Lásd bővebben Sarkady, 2003, 205-214.

[5] Fézer, 2010, 21.

A büntetőjog és a magánjog elválását követően már fontos különbségek mutatkoztak a felelősség funkciójában is. A jogirodalom egységes abban, hogy a magánjogi kártérítési felelősség két fő funkciója a vagyoni károk megtérítése körében kétségtelenül a reparáció és a prevenció. Az egyes funkciók jelentősége korszakonként változott, emellett némely szerzők elismerik a kártérítési felelősség büntető (elégtételt biztosító) funkcióját is. A nem vagyoni károk megtérítésének intézményei körében mind a nem vagyoni kártérítés, mind a sérelemdíj esetében elismeri a jogirodalom az elégtétel funkcióját is.

A magánjogi kártérítési felelősség leginkább két célt szolgál, a prevenciót és a reparációt, míg a represszív elemek kevésbé hangsúlyosak. A reparáció a megbomlott vagyoni helyzet helyreállítását jelenti, amely egyébként megjelenik magának a kárnak a fogalmában is. A reparáció funkciója azt fejezi ki, hogy a hangsúly a kárkötelelem két alanya közül a károsulton van, elsősorban a károsult vagyoni helyzetének helyreállítását célozza a kártérítés intézménye. Emiatt jelenik meg a magánjogi felelősség körében gyakran az objektív, vétkességre és felróhatóságra tekintet nélküli, kimentést szűk körben engedő felelősségi forma.

A kártérítési felelősség másik lényeges funkciója a megelőzés, a prevenció. A megelőzés a felelősség fennállásának megállapíthatóságával való fenyegetést jelenti. A prevenció lehet speciális vagy generális, attól függően, hogy az a konkrét károkozót elrettentésére irányul, vagy a társadalom számára általános mércéként jelenik meg. Kezdetben a prevenció annak vizsgálatát jelentette, hogy mely esetekben lehet és érdemes szankciót alkalmazni a károkozóval szemben, míg a tömegtermelés nyomán bővült a prevenció jelentéstartalma, és immár a kockázatok értékelése körében készült költség-haszon kalkuláción alapuló üzleti döntés.^[6]

A második világháborút megelőző magánjogban a reparációs funkció elsőlegessége volt az uralkodó álláspont,^[7] míg a második világháborút követően a prevenciót középpontba állító nézetek domináltak. Eörsi Gyula két funkciót különböztetett meg: a védekező funkciót és a kárelosztási funkciót, emellett elismerte a reparatív funkció létét is.^[8] Marton Géza a felelősség központi funkciójának a prevenciót tekintette.^[9] Sólyom László nézete szerint a kártérítési felelősség fő funkciója a reparáció. Szerinte a polgári jogi felelősség hanyatlása annak köszönhető, hogy a reparációs funkciót új intézmények útján is meg lehet valósítani – a „no fault” rendszerek révén –, így a polgári jogi felelősség fontossága csökken.^[10]

A rendszerváltást követően Petrik Ferenc szerint az, hogy a prevenció előtérbe került a magyar jogban, az európai jogfejlődéstől való elhajlás, szocialista jog következménye volt.^[11] Fuglinszky Ádám és Fézer Tamás egyértelműen akként

[6] Fuglinszky, 2015, 39.; Menyhárd, 2014, 188.

[7] Fuglinszky, 2015, 41.

[8] Eörsi, 1966, 16-19.; Eörsi, 1962, 12.

[9] Marton, 1992, 24-25.

[10] Sólyom, 1977, 27-29.

[11] Petrik, 2002, 3.

foglalnak állást, hogy a reparáció és a prevenció egyaránt elengedhetetlen célok.^[12] Menyhárd Attila azt a megközelítést vallja, hogy kártérítési felelősségnek alapvetően három funkciója van: a kompenzáció, a prevenció és az elégtétel.^[13] Bárdos Péter kifejezetten tagadja a prevenció elv létezését, ugyanis véleménye szerint nem bizonyítható, hogy a kártérítésnek lenne ilyen jellegű funkciója.^[14]

A jelen kor egyik legnagyobb kihívása az, hogy hogyan lehet a kártérítési szabályoknak megfelelő, preventív hatása egy olyan korban, ahol a kármegelőző intézkedések megtétele sok esetben egy gazdasági költség–haszon kalkuláción alapszik.

A munkajogi kárfelelősségi jogviszony a magánjogi felelősséghez képest dogmatikai önállósággal nem rendelkezik, azaz a munkajogi kárfelelősség lényegében nem különbözik a magánjogi kárfelelősség rendszerétől.^[15] Van azonban három olyan szempont, amely alapján vitatható a polgári jogi és munkajogi kárfelelősség dogmatikai egysége. Az első, hogy a polgári jogi kárfelelősségnek két nagy szabályozási területe van: a szerződésen kívüli (deliktuális) és a szerződésszegésért való (kontraktuális) felelősség köre. A másik eltérés inkább jellegbeli, ugyanis míg a deliktuális felelősséget a károkozás pusztá ténye már eleve megalapozza, addig a kontraktuális felelősség esetében egy előzetesen megkötött, érvényes szerződés is szükséges a felelősség megállapításához. Ettől függetlenül azonban a kárfelelősség két rendszere lényegében és elvi szinten azonos és egységet alkot. Ehhez képest a munkajogban a kárfelelősség alapjául a munkajogviszony szolgál, tehát csak kontraktuális felelősségről beszélhetünk, mivel a kárfelelősségi rendszer maga is pusztán a jogviszony alanyaira korlátozódik. A harmadik eltérés a kárfelelősség terjedelmében nyilvánul meg. Míg a polgári jogi felelősség esetében a károkozó a teljes kárért felel, addig a munkajogi felelősség esetében ez nem minden esetben igaz. A munkavállalói kárfelelősség bizonyos esetekben a kártérítés limitált,^[16] így nem érvényesül a teljes kártérítés elve.

A munkajogi kártérítési felelősséget a jogirodalom egyértelműen szerződésen alapuló felelősségként kezeli.^[17] A jogfejlődés során azonban a munkajogi kárfelelősséget a jogdogmatika nem feltétlenül tekintette szerződéses jellegűnek.^[18] Prugberger Tamás több tanulmányában kiemeli, hogy a polgári jogon belül a kötelmi jogi és a deliktuális felelősség viszonylatában addig, amíg a munkajog önálló jogágként kezelése volt az uralkodó doktrína, a munkajogi anyagi felelősséget mind a jogi szabályozás, mind pedig a gyakorlat kevésbé kezelte szerződésen alapuló felelősségként.^[19]

[12] Fézer, 2010, 22.

[13] Menyhárd, 2014, 188.

[14] Bárdos, 2001, 13.

[15] Kiss, 2005, 265.

[16] A munkavállaló általános kártérítési felelősségének egyes esetei (Mt. 179. § (3) bek.).

[17] Szalma, 2017, 560.

[18] Ferencz, 2012, 279.

[19] Prugberger, 2006, 204.; Prugberger, 2013, 83-89.

A munkajogban elfogadott az az álláspont, hogy a munkáltatói kárfelelősség két funkciója a prevenció és a reparáció. A teljes kártérítés elvének megfelelően pedig a vagyoni károkat teljes mértékben reparálni kell, a káronszerzés tilalmának érvényesülése mellett. Sipka Péter szerint a szigorú, vétkességre tekintet nélküli felelősség két okra vezethető vissza. Egyfelől az érdekelv,^[20] amely szerint annak kell helytállnia a veszélyért, aki érdekében előidéztek, másrészt a prevenció cél érdekében, hiszen a szigorúbb felelősség valószínűleg arra sarkallja a munkáltatót, hogy megtegyen mindent a káresemények megelőzése érdekében.^[21] A prevenció mellett pedig a másik cél a reparáció.^[22] Kun Attila szerint a kulcskérdés a megelőzés, a prevenció. Kun szerint a munkáltatói kárfelelősség új, polgári jogias karakterű szabályozása kevésbé ösztönöz prevencióra. Éppen ezért szükséges feleleveníteni az önálló munkahelyi balesetbiztosítás gondolatát.^[23] Nádas azt a következtetést vonta le a szabályozás tükrében, hogy a munkáltatói kárfelelősség körében az elsődleges funkció a reparáció, míg a prevenció és a represszió korlátozott mértékben jut érvényre.^[24]

Álláspontom szerint a munkáltatói kárfelelősség tekintetében a jelenlegi szabályozási koncepcióban egyszerre próbál(na) domináns funkció lenni a prevenció és a reparáció is. A jogalkotó a munkáltató szigorú objektív felelősségét írja elő, melyben a mentesülés lehetősége korlátozott. A szigorú felelősség az egészségkárosodást előidéző káresemények tekintetében azt az üzenetet hordozza, hogy „kerüld el a káreseményt”, hiszen csekély eséllyel mentheted ki magadat a felelősség alól. A vagyoni károk megtérítésére a teljes kártérítés elve irányadó, így ami összességében bizonyított vagyoni hátrány, azt – ha fennáll a munkajogi felelőssége – köteles a munkáltató megtéríteni. A munkajogi szabályokat kiegészíti a társadalombiztosító szerv esetleges megtérítési igénye a munkavédelmi szabályt szegő munkáltatóval szemben, mellyel az államnak – a társadalombiztosítási ellátások megfizetése által – okozott kár is ráhárítható a felelős munkáltatóra. Végezetül, a munkavédelmi szabályok alapján a kárt megelőzni nem tudó, munkavédelmi szabályt szegő munkáltató még bírsággal is sújtható. Ez a szigorú felelősség véleményem szerint azt az üzenetet hordozza, hogy a munkáltató törekedjen a prevencióra, hiszen, ha a káresemény bekövetkezik, akkor jó eséllyel kötelezni fogják a reparációra, valamint a nem vagyoni sérelmek megtérítésére, sőt egyéb hátrányos jogkövetkezmények is érhetik (megtérítési kötelezettség, munkavédelmi bírság).

[20] Eörsi, 1960, 375.

[21] MK 29. sz. állásfoglalás.

[22] Sipka, 2021, 8.

[23] Kun, 2014, 109.

[24] Nádas, 2014, 55.

II. A MUNKÁLTATÓI KÁRFELELŐSSÉG MODELLJEI

A preventív, reparatív és represszív funkciók érvényre juttatására a munkáltatói kárfelelősség területén külföldi kutatások alapján több általános szabályozás-rendszerrel szembe fordított modell fedezhető fel. A modellalapú csoportosítás egyes szerzők sajátja, mindenesetre a szabályozásokban megjelenő legfőbb sajátosságok megragadására ez a módszer véleményem szerint alkalmas.

A kártérítési és a kompenzációs modell nem zárja ki egymást, sőt, a modern jogrendszerek nagy részében jelen van valamilyen társadalombiztosítási elem. Az viszont, hogy ezek az összetevők milyen módon és mértékben érvényesülnek a kártérítési szabályokkal szemben, vagy – éppen ellenkezőleg – azok kiegészítéseként, jelentős jogi, gazdasági és szociológiai különbségekhez vezethet.

A kártérítési modell lényege az, hogy a munkáltató a munkavállalót ért káreseményekkel kapcsolatban a magánjogi felelősség intézményei alapján tartozik felelősséggel, amely alapján a teljesítés, a kártérítés megfizetése önkéntes jogkövetés útján, vagy a jog kényszerítő mechanizmusa által, peres úton történhet meg. Ebben a modellben is megjelenik a szociális elem, azonban az csak az egyes kárak részbeni megtérítésére szolgáló kiegészítő eszközként szolgál. A rendszer célja a károsult számára a teljes kártérítés elvi lehetőségének biztosítása a peres úton.^[25] A kártérítési modellek alapját a jobb kockázatviselő elvének paradigmája adja, amely szerint akkor hatékony a kockázatallokáció, ha:

- a kockázatot az viseli, aki azt jobban ismerhette, tehát akinek több információja van a különböző kockázatokról;
- a kockázatot az viseli, aki a káreseményt és a károsodást olcsóbban megelőzhette volna;
- a kockázatot az viseli, akinek kisebb terhet jelent a kár viselése.^[26]

Erre az alapkoncepcióra épül a kártérítési modellek azon megoldása, amely szerint a munkáltató felelőssége szigorú, objektív, kimentést szűk körben engedő felelősség. A felróhatósági elem beépítése valamely módon szintén nem ritka (pl. kármegosztási esetként, vagy egyéb felelősségszűkítő tényezőként), az azonban a modell sajátossága, hogy a károsultaknak bíróság előtt kell érvényesíteniük az igényüket, ha az önkéntes teljesítéssel nem nyer elismerésre. A peres úton való igényérvényesítést segítheti az önkéntes felelősségbiztosítás, amely azonban a legtöbb országban nem kötelező.^[27]

A kompenzációs modell (pl. Ausztria) relevanciája a kártérítési modellel szemben éppen az, hogy a társadalmi szolidaritás jegyében egyfajta automatizmust teremt a felmerülő károk miatt bekövetkező vagyoni helyzet helyreállítására. Ha a kompenzációs modell kialakulásának történetét vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy a kompenzációs rendszerek a 19. századi, gyáriasodó ipari szektor-

[25] Trenyisán – Barták, 2021, 39-46.

[26] Posner – Rosenfield, 1977, 88.

[27] Kivételesen például az Egyesült Királyság, Employers' Liability Act of 1969.

ra és a munkásszakszervezetek aktív fellépésére adott kényszerű jogalkotási válaszként kerültek kialakításra.^[28] Az első átfogó jellegű, szociális biztosítási alapú szabályozásra német területen került sor. A 19. század első felében a foglalkozási balesetekben alapuló kárigények deliktuális alapon kerültek elbírálásra, ami a legtöbb esetben lehetetlenné tette a sikeres igényérvényesítést. A jogalkotó a veszélyes üzemi felelősség intézményesítésében kereste a megoldást, amire a munkáltatók felelősségüknek biztosítókra való áttelepítésével válaszoltak, ami értelemszerűen kártérítési perek áradatát zúdította a bíróságokra. Ebben a helyzetben vált egyértelművé az állami szerepvállalás szükségessége, amely az 1885-ös, Bismarck nevével fémjelzett (munka)balesetbiztosítási törvényben öltött testet. A jogszabály egy közjogi karaktert öltő, foglalkozási balesetekre szakosodott társadalombiztosító szerv helytállási kötelezettségét helyezte a munkáltató kárfelelőssége helyébe, melyet a kötelező jellegű munkáltatói befizetések finanszíroztak, megteremtve ezzel a kompenzációs rendszer alapjait.^[29]

Ebben a modellben általában a közjogi alapon létrehozott, államilag kontrollált biztosítási alapok játszanak központi szerepet, míg a magánjogias felelősség alapján indítható peres út csak kiegészítő funkciót tölt be. Az alapokat megteremtő forrásokat a munkáltatói befizetések biztosítják, az alapok terhére pedig a balesetet szenvedő munkavállalók részére nyújtható kompenzáció. Kevés olyan ország van, ahol az alapok biztosítása üzleti biztosítási alapon szerveződik.^[30] A rendszer előnye elsősre is látható. Bár csak a jogalkotó által meghatározott kereteken belül, de a károsult munkavállaló meglehetősen gyorsan, néhány hónapon belül hozzájut – a káreseményének tényállásszerűségét vizsgáló hatósági jóváhagyás esetén – a kárai jelentős részét fedező kártérítéshez.

A hazai jogirodalomban nagyon kevesen foglalkoztak a munkáltatói felelősségi szabályok rendszerszintű vizsgálatával, így a kártérítési modellek hazai jogirodalma csekély. A két rendszer összehasonlítását hazánkban kizárólag Kun Attila végezte el, egy 2014-es tanulmányában,^[31] de nemzetközi szinten is nagyon kevés szerző vizsgálja a kárfelelősségi szabályokat komplex módon. Kun a tanulmányában összevetette a kártérítési és a kompenzációs modellek főbb sajátosságait, és ez alapján vont le bizonyos következtetéseket. Kun komparatív megközelítése és megállapításai álláspontom szerint mind a mai napig relevánsnak tekinthetők.

A tudományban a modellalkotás természetesen mindig kissé torzító jellegű. Nincs olyan ország, amely egyik vagy másik modellt tisztán, a másik modelltől átvett elemek nélkül követné. Arra azonban alkalmas a modellszerű megközelítés, hogy adjon egy általános képet a bírósági jogérvényesítést középpontba állító és a kompenzációs elemeket priorizáló megközelítés általános jellemzőiről.

[28] Parsons, 2002, 359-360.

[29] Mülheims – Hummel – Peters – Lange – Toepler – Schuhmann, 2015, 43-44.

[30] Kun, 2014, 95. Egyes országokban törvényi szabályozás és társadalombiztosítási felügyelet mellett az operatív működtetését az üzleti biztosítási szervezetek végzik (Finnország).

[31] Lásd bővebben Kun, 2014, 91-119.

A kártérítési modell alapvető jellemzője, hogy az magánjogi természetű. A munkáltató szigorú felelősségén alapszik, amely többnyire objektív, ritkábban felróhatósági alapú, de gyakran kiegészítő jelleggel felróhatósági elemet is magában hordozó modell. Mentésülésre szűk körben van mód, a kárigény pedig bíróság előtt érvényesíthető. A felelősségbiztosítás kiegészítő szerepet tölt be a rendszerben és nem kötelező. A szabályozás alapján lehetősége van a munkavállalónak a teljes kára megtérítését követelni, a káresemények megelőzése körében pedig a szigorú felelősség elrettentő erejére támaszkodnak. A modell a jog eszközrendszerére támaszkodik, társadalmi és pénzügyi ösztönző mechanizmusok kevésbé jelennek meg.

A kompenzációs modell ezzel szemben egy komplexebb modell, amely jogi és jogon kívüli eszközökre (pl. reintegráció, képzés stb.) egyaránt támaszkodik. A felelősség közjogias jellegű, jellemzően társadalombiztosítási alapon kerül szabályozásra. A biztosító regresszigénye gyakori. A reparáció és kompenzáció automatikus, azonban limitált. A prevenció eszköze a pénzügyi ösztönzőkön alapszik. Ha sok a baleset, akkor a nagyobb kockázati besorolás miatt magasabb mértékű a járulékbefizetés (vagy díjfizetés, ha a rendszer magánbiztosítási alapú). A bírósági szerepvállalás kiegészítő jellegű, csak bizonyos kárigények esetén (jellemzően dologi károk, egyéb károk) vagy a munkáltató vétkes (általában szándékos) magatartására tekintettel nyílik meg a bírósági út egészségsérelmek esetében.

Összegezve, a tiszta kártérítési modellben a felelősség dominál, biztosítási alapú kompenzációs elem pedig nem jelenik meg (a gyakorlatban a modellek általában nem tisztán jelennek meg). Ezzel szemben a kompenzációs modell, bár szintén szigorú felelősségen alapszik, azonban a perindítást csak kivételesen engedi meg. A kárrendezés elsősorban az államilag vagy piaci alapon szervezett felelősségbiztosítási alapokon nyugszik, amelyből az egészségsérelmek esetén hatósági megállapítás után automatikus kielégülést kereshet a károsult. A modell sajátossága, hogy a nem egészségsérelmeken alapuló igényeket eltérően kezeli, ezek körében nyílik meg a bírói út. A rendszer nem kecsegtet ugyan a teljes kártérítés ígéretével, azonban a leginkább kiszolgáltatott helyzetben lévők, az egészségkárosodást szenvedők számára viszonylag gyors és kockázatmentes megtérítést tesz lehetővé. A két modell elemei a gyakorlatban keverednek. A kártérítési modellben is van biztosítási elem, míg a kompenzációs modellre építő országok szabályozásában is van magánjogias kártérítési elem.

A kártérítési modellek vizsgálata kapcsán Parsons az egészségsérelmek kompenzációját szolgáló jogi megoldások kialakulásának három fázisát különbözteti meg:^[32]

- a. Az első fejlődési fázis a *common law*-fázis, amelyben a munkahelyi egészségsérelmek kompenzációját az általános bírósági út teremti meg.

[32] Parsons, 2002, 360.

- b. A második fejlődési fázis, amikor a munkáltatói felelősség már specia-
lisan elkülönül a magánjogi felelősség rendszerében, jellemzően szigo-
rúbb mércét felállítva.
- c. A harmadik fázisban az egyes államok kialakítják a sajátos kompenzáci-
ós rendszerüket, ami akár a munkáltatói kárfelelősséget tulajdonképpen
kiváltó, vagy azt kiegészítő módon funkcionál.

Parsons tanulmányában az uniós szintű közös minimumszabályok fontos-
ságát is felveti azokon a területeken, ahol a károk kompenzációjában fennálló
különbségek a közösségi versenyt torzítanák, vagy éppen a gazdasági integrá-
ciót akadályozva, az uniós alapszabadságot sérthetnék.^[33] A végkövetkeztetése
az, hogy a munkahelyi balesetek kompenzációs rendszereinek harmonizációja
sokféleségük miatt nehéz lenne Európán belül, a kompenzációs elemek és a kár-
térítési elemek aránya pedig bonyodalmakat okozna.^[34]

A szabályrendszerek és a kártérítési funkciók kapcsolatának elemzése során
Eshuis arra a következtetésre jut, hogy nincsenek olyan adatok, amelyek igaz-
olják a közvetlen okozati összefüggést a prevenciót célzó pénzügyi ösztönzők,
illetve az ezirányú munkáltatói viselkedés között.^[35] Kritizálja emellett azt is,
hogy a kompenzációs rendszerek nem térítik meg a teljes kárt. Eshuis vitatja azt
a tételt, hogy a pénzügyi ösztönzők szükségképpen prevenció hatást eredmé-
nyeznek. Eshuis szerint a szervezetek attitűdjét, kultúráját nem a kompenzációs
modell pénzügyi ösztönzője motiválja.^[36] Eshuis egy 2018-as kutatásában^[37] az
Európai Unió egyes tagállamainak elemzése alapján az alkalmazott szabályozási
megoldások tekintetében öt különböző kártérítési modellt különít el:

1. A kompenzáció a munkáltató kártérítési felelősségén alapszik, munka-
baleset és/vagy foglalkozási megbetegedés miatt (kártérítési felelősségi
modell);
2. A kompenzáció munkáltatói piaci alapú felelősségbiztosításon alapszik
munkabaleset és/vagy foglalkozási megbetegedés miatt (felelősségbiz-
tosítási modell);
3. A kompenzáció közvetlen államilag működtetett társadalombiztosítá-
son alapszik, munkabaleset és/vagy foglalkozási megbetegedés miatt
(társadalombiztosítási modell);
4. Elsősorban foglalkozási megbetegedések kompenzációjára használt
kártérítési alapot alkalmazó országok (állami kártérítési alap);
5. Kollektív szerződés alapján történő kártérítés munkabalesetek és/vagy
foglalkozási megbetegedések esetén (szerződéses kártérítés).

[33] Parsons, 2002, 380.

[34] Parsons, 2002, 382.

[35] Kun, 2014, 99.; Eshuis, 2013, 20-22.

[36] Olyan beavatkozási paradigmákra gondol elsősorban a szerző, amely alapján nem pénzügyi ösz-
tönzéssel hatna a munkáltatókra, hanem párbeszéd, gondoskodó beavatkozás stb. eszközökkel.

[37] Eshuis, 2018, 3.

Kártérítési modell	Ország
Kártérítési felelősségi modell	Hollandia, Ciprus, Csehország, Málta
Felelősségbiztosítási modell	Egyesült Királyság
Társadalombiztosítási modell	Ausztria, Bulgária, Lengyelország, Németország, Portugália, Szlovénia
Állami kártérítési alap	Egyesült Királyság, Dánia
Szerződéses kártérítés[38]	Svédország, Egyesült királyság

1. táblázat: Kártérítési modellek csoportosítása
(Forrás: ESHUIS, 2018)

III. A MUNKÁLTATÓI KÁRFELELŐSSÉG MAGYAR RENDSZERE

A magyar jogrendszer a munkaviszonnyal összefüggésben felmerülő károk kapcsán a magánjogi természetű kártérítési modellt követi. Amikor egy munkavállalót károsító körülmény ér, amely kárt idéz elő, a megtérítést különböző jogágak hivatottak biztosítani. A jogágak találkozása a legteljesebb mértékben a munkavállalót ért egészségkárosodások esetén vizsgálható, így ennek mentén mutatom be a kapcsolódási pontokat. Magyarországon a munkahelyi káresemények miatt bekövetkezett egészségsérelem jogkövetkezményeinek három dimenziója van: munkajogi, munkavédelmi jogi és társadalombiztosítási jogi. A munkáltató védelmi kötelezettségei közül jelentőségét tekintve legfontosabb az egészséges (helyesebben az egészséget nem veszélyeztető) és biztonságos munkakörülmények, illetve foglalkoztatás biztosításával a munkavállaló testi épségének, egészségének, életének védelme. A munka magánjogi viszonyaiba az állam legkorábban a munkavállaló védelme érdekében avatkozott be, megteremtve a közhatalmi ellenőrzés intézményeit is.^[39]

A testi és lelki egészséghez való alkotmányos jog megvalósulását az A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (a továbbiakban Mvt.) határozza meg. Célja, hogy az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés személyi,

[38] Eshuis, 2018, 11. Ez a modell kissé testidegen lehet egy kelet-európai ember számára, így a svéd példán keresztül elmagyarázom. A legtöbb országban a munkavállalók kompenzációs rendszere elkülönül a betegség vagy egészségkárosodás miatti kompenzáció egyéb (általános) rendszereitől. Egyes országokban az általános társadalombiztosítást a munkavállalók kompenzációs rendszerével kombinálják. Ez a helyzet Svédországban is, ahol az általános állami társadalombiztosítás kompenzálja a betegséget és a tartós károsodást. Ez a kötelező rendszer, a munkahelyi balesetek és foglalkozási megbetegedések okozta károk megtérítésére szolgáló állami biztosítás. Az állami biztosítás azonban csak a bevételkiesést kompenzálja. A kollektív szerződések révén egy alapot hoznak létre (kétoldalú AFA alap), amelyből kifizetés teljesíthető a bevételkiesés és a rokkantság esetén. Ezt hívják „önkéntes” rendszernek.

[39] Papp, 2020, 2.

tárgyi és szervezeti feltételeit a szervezeten munkát végzők egészségének, munkavégző képességének megóvása és a munkakörülmények humanizálása érdekében meghatározza az állam, a munkáltatók és a munkavállalók feladatait, jogait és kötelességeit, megelőzve ezzel a munkabaleseteket és a foglalkozással összefüggő megbetegedéseket. Fentiek szerint a munkavédelmi szabályok elsősorban a prevenciót és a repressziót tekintik fő céljuknak, a reparáció nem célja ennek a szabályozásnak. A reparatív funkciót részben a társadalombiztosítás rendszere hivatott betölteni, mely azonban alapvetően csak a baleseti jellegű esetekre koncentrálna.

A munkáltatói oldalon megjelenő szigorú felelősségi szabályozásnak kiemelt jelentősége van, hiszen a gondoskodási és a foglalkoztatási kötelezettségből adódóan a munkáltató elsődleges kötelezettségei között szerepel az egészséget nem veszélyeztető, biztonságos munkavégzés feltételeinek kialakítása. Ebből adódóan a munkáltató felelőssége nem pusztán egy szerződésszegésből, mint objektív körülményből eredő felelősségi alakzat,^[40] hanem azon túlmutatva, munkáltató gondoskodási kötelezettségének részeként is megjelenő elvárás.^[41] A káresemények jogkövetkezményei eltérnek a munkajogban, a társadalombiztosítási jogban és a munkavédelmi jogban, mégis azt mondhatjuk, hogy e három jogterület együttesen hivatott az egészségkárosodást előidéző káresemények (pl. balesetek) megelőzésnek és kezelésének biztosítására.

A munkajogban a felelősség alapjaként a jogalkotó egyértelműen és tisztán fogalmaz: a munkáltató köteles a munkaviszonnyal összefüggésben felmerült valamennyi kár megtérítésére.^[42] E rendelkezésből látható, hogy a munkáltatói felelősség főszabály szerint teljes, korlátlan, felróhatóságra és vétkességére tekintet nélküli.^[43] Ez jelentős kockázat a munkáltatók részére, különösen a kis- és középvállalkozások esetében, hiszen egy vállalkozás működését is veszélyeztetheti egy halálos kimenetelű vagy maradandó egészségkárosodást okozó munkabaleset. A fenti megoldások – a munkavédelmi, társadalombiztosítási és munkajogi szabályok – a munkabalesetet szenvedett munkavállaló kárának és sérelmének kompenzációjára szolgálnak.

A munkavédelmi szabályok alapján a munkavédelmi szabályt szegő munkáltató bírsággal sújtható,^[44] az egészségbiztosítás intézményei alapján az üzemi balesetet szenvedő munkavállaló részére egészségbiztosítási pénzbeli ellátások

[40] Fuglinszky, 2013, 229.

[41] Sipka – Zaccaria, 2020, 22.

[42] Mt. 166. § (1) bekezdés.

[43] Lásd Ferencz – Trenyisán, 2017, 219-246.

[44] A munkavédelmi hatóság munkavédelmi bírságot alkalmaz az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó követelmények teljesítését elmulasztó, és ezzel a munkavállaló életét, testi épségét vagy egészségét súlyosan veszélyeztető munkáltatóval vagy a 40. § (2) bekezdésben meghatározott összehangolási kötelezettség megvalósításáért felelős személlyel vagy szervezettel szemben (Mvt. 82. § (1) bek.).

nyújthatók,^[45] míg a munkajogi felelősség szabályai alapján a munkáltató peres eljárás keretében vagy önkéntes jogkövetés útján rászorítható a teljes károk megtérítésére. A munkáltatói felelősségbiztosítás hazánkban egy önkéntességen alapuló lehetőség arra, hogy a munkáltató munkajogi felelősségének fennállása esetén a felelősségbiztosító a munkáltató helyett – a biztosítási szerződés szerinti mértékig – helytálljon a munkavállaló felé a munkáltató helyett.^[46]

Egyazon káresemény tehát különböző felelősségi alakzatok alkalmazását teheti szükségessé. Ha a munkavállaló kárt szenved, amelynek eredménye például valamilyen egészségkárosodás, akkor meg kell vizsgálni, hogy ennek mi az oka. Ha az egészségkárosodást a munkavállaló a munkavégzés során szenvedti el, akkor a balesete munkabaleset, amely egyúttal üzemi balesetnek is minősül. Ha a munkabaleset valamely munkavédelmi szabályszegés eredménye, akkor a munkáltató munkavédelmi felelőssége alapján munkavédelmi bírsággal sújtható. Ha a baleset miatt a munkavállaló keresőképtelenné válik, akkor baleseti ellátást kap a társadalombiztosítótól, amely a baleseti ellátások megtérítésére való kötelezését kérheti a munkáltatótól, ha az munkavédelmi szabályt szegett, vagy szándékosan idézte elő a káreseményt (társadalombiztosítási szerv regressz-igénye), míg a munkavállaló a munkajogi szabályok alapján a teljes kárának megtérítését követelheti. Egyazon káresemény tehát előidézheti a munkáltató munkavédelmi bírsággal való sújtását, a baleseti ellátások megtérítésének kötelezettségét, valamint a kártérítés fizetésére való kötelezést is. E jogterületek azonban egymástól független jogi fogalmakkal operálnak.

Ezt a rendszert egészíti ki önkéntes alapon a munkáltatói felelősségbiztosítás, amely által a felelősségbiztosító a felelős munkáltató helyett bizonyos esetekben, bizonyos fizetési kötelezettségeket – biztosítási díj fizetésére tekintettel – a biztosítási összeghatár erejéig átvállal a munkáltatótól. A munkáltatói felelősségbiztosítás hazánkban nem kötelező, az piaci alapon szerveződik, és a biztosítási szerződés szerinti esetekre korlátozódik a biztosító helytállási kötelme, így egyes biztosítók általános szerződési feltételeit áttekintve megállapítható, hogy a felelősségbiztosítási jogban a munkáltatói felelősség a munkajogi, munkavédelmi és társadalombiztosítási jogi feltételrendszerrel eltérő, – biztosítónként és szerződésenként is változó – *sui generis* feltételrendszerrel dolgozik. A felelősségbiztosítás emellett mindig járulékos jellegű, az nem a munkáltatói felelősség „negyedik lába”, hanem sokkal inkább egy a munkajogi felelősséghez járulékosan kapcsolódó, kiegészítő jogintézmény. A felelősségbiztosító szerződéses helytállási kötelezettsége ugyanis csak akkor nyílik meg, ha a munkáltató kárfelelősségét peren kívül vagy perben elismeri a biztosító fél. Ezáltal ez a terület nem független a munkajogi felelősségtől, kvázi járulékosan kapcsolódhat hozzá.

[45] Azzal, hogy a társadalombiztosítási szerv az ellátások megfizetése esetén a munkavédelmi szabályt szegő munkáltatóval szemben még regressz-igényt is támaszthat. A foglalkoztató köteles megtéríteni az üzemi baleset vagy foglalkozási megbetegedések miatt felmerült egészségbiztosítási ellátást, ha a baleset vagy megbetegedés annak a következménye, hogy ő vagy megbízottja a reá nézve kötelező munkavédelmi szabályokban foglalt kötelezettségének nem tett eleget, illetőleg, ha ő vagy alkalmazottja (tagja) a balesetet szándékosan idézte elő (Ebtv. 67. § (1) bek.).

[46] Papp, 2020, 3.

IRODALOM

- Bárdos Péter (2001): *Kárfelelősség a Polgári Törvénykönyv rendszerében*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest.
- Eörsi Gyula (1960): A fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség alapkérdéseiről. In: *Klly. Ájl Értesítője*. II. kötet, 4. szám. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Eörsi Gyula (1966): *A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Eörsi Gyula (1962): *Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Eshuis, Wim (2018): *Workers' compensation and prevention of occupational accidents and occupational diseases A Trade Union perspective*. 2018. (Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/335790838_Workers'_compensation_and_prevention_of_occupational_accidents_and_occupational_diseases_A_Trade_Union_perspective. Letöltés ideje: 2022. augusztus 11.).
- Eshuis, Wim (2013): *Workers' compensation and prevention within organizations*. Conference Paper, 10th European Conference of the International Labour and Employment Relations Association (ILERA), 20-22. June 2013, Amsterdam.
- Ferencz Jácint (2012): Kár érte? – A munkáltatói kárfelelősség változása. In: Verebélyi Imre (szerk.): *Az állam és jog alapvető értékei a változó világban*. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolája, Győr.
- Fézer Tamás (szerk.) (2010): *A kártérítési jog magyarázata*. Complex Kiadó, Budapest. DOI: <https://doi.org/10.55413/9789632958248>.
- Földi András – Hamza Gábor (2009): *A római jog története és intéstitúciói*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Fuglinszky Ádám (2013): Felelősség a szerződésszegéssel okozott károkért. In: Wellmann György (szerk.): *Polgári jog, Kötelmi jog első és második rész*. HVG-ORAC, Budapest.
- Fuglinszky Ádám (2015): *Kártérítési jog*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest.
- Kiss György (2005): *Munkajog*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kun Attila (2014): A munkahelyi egészségkárosodások megtérítése a magyar munkajogban – felelősségi szabályok és kompenzáció. *Magyar Munkajog E-folyóirat*. 2014/1. sz.
- Lenkovics Barnabás – Keserű Barna Arnold – Kőhidi Ákos (2014): *Polgári jogi alapok*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Marton Géza (1992): *A polgári jogi felelősség*. Triorg, Budapest.
- Menyhárd Attila (2014): Kártérítés, prevenció és jogalap nélküli gazdagodás. In: Csehi Zoltán – Koltay András – Landi Balázs – Pogácsás Anett (szerk.): *(L)ex Cathedra et Praxis, Ünnepi Kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*. Pázmány Press, Budapest.
- Mühlheims, Laurenz – Hummel, Karin – Peters – Lange, Susanne – Toepler, Edwin – Schumann, Iris (2015): *Handbuch Sozialversicherungswissenschaft*. Springer Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Nadas György (2014): Miért és hogyan felelünk a munkaviszony esetében? Áttekintő gondolatok a munkajogi kárfelelősség célja és lehetséges módozatai körében. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 2014/1. sz.
- Papp Nikolett (2020): A munkahelyi egészségsérelmek kompenzációjának felelősségbiztosítási modellje Magyarországon és az Európai Unióban. In: *Erdélyi Jogélet*. 2020/4. sz. DOI: <https://doi.org/10.47745/erjog.2020.04.09>.
- Parsons, Chris (2002): Liability Rules, Compensation Systems and Safety at Work in Europe. In: *The Geneva Papers on Risk and Insurance*. Vol. 27/2002, No. 3. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-0440.00179>.

- Petrik Ferenc (2002): A felelősségi eszme változásai a kártérítési jogban. In: *Gazdaság és Jog*. 2002/7-8. sz.
- Posner, Richard A. – Rosenfield, Andrew M. (1977): Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis. In: *The Journal of Legal Studies*. Vol. 6/1977, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511528248.050>.
- Prugberger Tamás (2013a): *Munkajog a polgári jogban a globalizálódó gazdasági viszonyok között*. DE Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006.
- Prugberger Tamás (2013b): *A szerződésszegés elméleti kérdései a polgári és a munkajogban*. A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2013, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Újvidék. (Elérhető: http://www.vmtt.org.rs/mtn2013/083_094_Prugberger_A.pdf. Letöltés ideje: 2020. 12. 18.)
- Sarkady Zsolt (2003): The Lex Aquilia and the standards of care. In: Tóth Károly (szerk.): *Publicationes doctorandorum juridicorum*. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica: publicationes doctorandorum juridicorum.
- Sipka Péter (2021): *A munkáltatói kárfelelősség elmélete és gyakorlata*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest.
- Sólyom László (1977): *A polgári jogi felelősség hanyatlása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szalma József (2017): A munkajogi kártérítési felelősség jogi természete. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 2017/2. sz. (különszám).
- Trenyisán Máté - Barták Áron (2021): A munkáltatói kárfelelősség szabályai a magyar és osztrák jogban. In: *Munkajog*. 2021/4. sz.